

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.24

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.4.27>

Голубєва В. О.,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: 0000-0003-3903-3451

Головко Є. М.,

здобувачка ступеня магістра за спеціальністю «Міжнародне право»
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: 0009-0000-1008-0567

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ МЕХАНІЗМУ КОРИГУВАННЯ ВУГЛЕЦЕВИХ ВИКИДІВ НА КОРДОНІ ЄС (СВАМ) З ПРИНЦИПАМИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. Стаття присвячена питанням відповідності Механізму коригування вуглецевих викидів на кордоні ЄС (СВАМ), запровадженого Регламентом (ЄС) 2023/956, принципам міжнародної торгівлі, закріпленим в ГАТТ 1994 р. Досліджується співвідношення СВАМ з режимом найбільшого сприяння (ст. I), національним режимом (ст. III), свободою транзиту (ст. V) та вимогами прозорості й послідовного адміністрування (ст. X). Особливу увагу приділено ризикам дискримінації, що можуть виникати через особливості «Моніторингу, звітності, верифікації» (MRV), застосування значень за замовчуванням, критеріїв визнання іноземних систем ціноутворення на вуглецеві викиди та доступу до акредитованих верифікаторів. Аналізується вплив процесів і методів виробництва (PPMs) на встановлення «подібності» товарів відповідно до ст. I та III ГАТТ. На основі практики ОВС СОТ (European Communities – Asbestos (WT/DS135/AB/R), European Communities – Seal Products (WT/DS400/AB/R), Brazil – Retreaded Tyres (WT/DS332/AB/R), European Union – Biodiesel (WT/DS473/AB/R)) показано, що формальна нейтральність правил не виключає їх фактичного диференційованого впливу. Обґрунтовано, що прозорість, технологічна нейтральність і процедурна послідовність MRV становлять самостійні критерії оцінки правомірності СВАМ за ст. X. Також розглянуто застосування двоступеневого тесту ст. XX ГАТТ, зокрема критеріїв необхідності, пропорційності та відсутності свавільної або необґрунтованої дискримінації. Підкреслено, що результат розгляду справи *Russia – European Union (CBAM) (WT/DS639/1)* матиме системне значення для оцінки міжнародної легітимності СВАМ і подальшої еволюції глобальних підходів до поєднання екологічної та торговельної політики.

Ключові слова: СВАМ, Механізм коригування вуглецевих викидів на кордоні, ГАТТ, режим найбільшого сприяння (РНС), Європейська система торгівлі квотами на викиди (EU ETS), Орган врегулювання спорів СОТ (ОВС СОТ), «Моніторинг, звітність, верифікація» (MRV), значення за замовчуванням.

Holubieva V. O., Holovko Ye. M. International legal aspects of the relationship of the EU Carbon Border Adjustment Mechanism with the principles of international trade

Abstract. The article examines the compliance of the EU Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM), introduced by Regulation (EU) 2023/956, with the core principles of international trade under the GATT 1994. It analyses the relationship between CBAM and the Most-Favoured-Nation treatment (Article I), National Treatment (Article III), freedom of transit (Article V), as well as the transparency and due-process requirements enshrined in Article X. Special attention is given to the risks of discrimination arising from the design and implementation of «Monitoring, Reporting and Verification» procedures (MRV), the use of default values, the criteria for recognising foreign carbon-pricing systems, and access to accredited verifiers. The article assesses the relevance of process and production methods (PPMs) for determining “like products” under Articles I and

III of the GATT. Drawing on WTO dispute settlement jurisprudence (European Communities – Asbestos (WT/DS135/AB/R), European Communities – Seal Products (WT/DS400/AB/R), Brazil – Retreaded Tyres (WT/DS332/AB/R), European Union – Biodiesel (WT/DS473/AB/R)), it demonstrates that formal regulatory neutrality does not preclude differentiated de facto effects. It is argued that transparency, technological neutrality and procedural consistency within MRV constitute autonomous criteria for assessing CBAM's lawfulness under Article X. The article further evaluates the application of the two-tier test under Article XX GATT, including the necessity, proportionality and non-arbitrary/non-unjustifiable discrimination requirements. It is emphasised that the outcome of the dispute Russia – European Union (CBAM) (WT/DS639/1) will be of systemic importance for determining the international legitimacy of CBAM and for the future evolution of global approaches integrating environmental and trade policies.

Key words: CBAM, Carbon Border Adjustment Mechanism, GATT, Most-Favoured-Nation (MFN) regime, non-discrimination, EU Emissions Trading System (EU ETS), WTO Dispute Settlement Body (DSB), «Monitoring, Reporting and Verification» (MRV), default values.

Постановка проблеми. Добігає кінця перехідний період (01.01.2023 р. – 31.12.2025 р.) дії Механізму коригування вуглецевих викидів на кордоні (CBAM, Carbon Border Adjustment Mechanism, далі – СВАМ або Механізм), відповідно почала формуватися певна практика його застосування, а отже можна звернути увагу на деякі її особливості. Дана сфера вимагає окремої уваги з різних причин, зокрема:

– внаслідок набуття Україною статусу країни-кандидата на членство в ЄС у 2022 році [8], а отже подальшої адаптації національного законодавства до права ЄС, зокрема в контексті політики щодо зміни клімату ЄС [29; 9, п. к ст. 338, ст. 361, ст. 365], яка зобов'язує держави-члени досягнути кліматичної нейтральності [25; 5] і частиною якої є СВАМ;

– необхідності формування і розвитку сталих економічних зв'язків з Євросоюзом, у т.ч. зацікавленості українських товаровиробників цементу, добрив, алюмінієвих виробів, продукції чорної металургії (які потрапляють під дію СВАМ, у першу чергу) в імпорті товарів на митну територію ЄС;

– потреби в розумінні відповідності положень СВАМ та практики його застосування міжнародним зобов'язанням і співвідношення їх з принципами міжнародної торгівлі, закріпленими в міжнародних угодах системи СОТ, а саме ГАТТ [1], тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікації щодо Механізму коригування вуглецевих викидів на кордоні ЄС (СВАМ) в Україні, здебільшого носять або інформаційний характер або висвітлюють погляди практиків та економістів на його вплив на виробників і певні товарні ринки. Дослідження

СВАМ вітчизняними юристами (В. Поєднок [6], А. Гордієнко [2], І. Максимова [23], О. Кадук [20] та ін.) здебільшого відбувається в контексті кліматичної політики. В зарубіжній науковій літературі значна увага приділяється окрім кліматичних аспектів, ще й відповідності положень СВАМ нормам СОТ. Наприклад, Б. Лім., К. Хонг, Дж. Юн, Дж. -І. Чанг, І Чонг аналізують ризики порушення принципу недискримінації ГАТТ [22], а Л. Дюрель звертає увагу на вплив коригування вуглецевих викидів на кордоні на розуміння і тлумачення норм СОТ [13]. Вважаємо що доцільно звернути увагу на співвідношення і відповідність положень Регламенту (ЄС) 2023/956 [26] вимогам ст. I, III, V, X і XX ГАТТ [1] з теоретичної і практичної точок зору, зокрема щодо процедур «Моніторингу, звітності, верифікації» (MRV) і визнання еквівалентності іноземних механізмів ціноутворення на вуглецеві викиди, значень за замовчуванням, тощо.

Виклад основного матеріалу. Механізм коригування вуглецевих викидів на кордоні (СВАМ), запроваджено Регламентом (ЄС) 2023/956 Європейського парламенту та Ради ЄС від 10.05.2023 р [26]. По суті СВАМ є елементом Європейської системи торгівлі квотами на викиди (EU Emissions Trading System, далі – EU ETS), запровадженою Директивою 2003/87/ЄС [3], і схожий на систему торгівлі квотами на викидами парникових газів в ЄС. Крім того, ефективність системи торгівлі викидами парникових газів у ЄС забезпечується на міжнародному і національному рівнях обов'язковими моніторингом, звітністю про викиди та верифікацією («Моніторинг, звітність, верифікація», «Monitoring, Reporting and Verification», далі – MRV), основа яких

була закладена в Рамковій Конвенції ООН зі зміни клімату 1992 р. [7].

До речі, внаслідок відсутності офіційного перекладу на українську мову, різні автори по різному йменують СВAM, наприклад: Механізм регулювання викидів вуглецю на кордонах, Механізм коригування вуглецю на кордоні, Механізм вуглецевого коригування на кордоні, Механізм транскордонного вуглецевого коригування, Механізм вуглецевого коригування імпорту, Механізм прикордонного вуглецевого коригування та ін.

Можна погодитися, що «прикордонне вуглецеве коригування є одним із найбільш суперечливих елементів ЄЗК (Європейського зеленого курсу) з точки зору відповідності правилам СОТ, а також зміцнення партнерства ЄС з іншими країнами» [4, с. 29]. Оскільки СВAM розповсюджується на виробників та імпортерів товарів саме з третіх країн, спонукаючи і заохочуючи їх фінансово до зменшення вуглецевих викидів, саме ця обставина зумовлює необхідність оцінки Механізму на відповідність принципам міжнародної торгівлі, закріпленим в Генеральній угоді з тарифів та торгівлі 1994 р. (далі – ГАТТ), зокрема: – ст. I (режим найбільшого сприяння, далі – РНС), – ст. III (національний режим), – ст. X (прозорість і належна процедура), ст. V (свобода транзиту) [1].

Порівняння СВAM і ст. I ГАТТ полягає перед усім у визначенні, чи запроваджує Механізм відмінності у режимі доступу на митну територію ЄС між товарами, походженням з усіх третіх країн, і як це співвідноситься з зобов'язанням застосовувати однакового сприятливі умови імпорту товарів походженням з держав-членів СОТ і «ще м'якшими» винятками. Тобто, чи застосовується СВAM до імпорту певних товарів з усіх країн, що не є членами ЄС (що відповідає змісту РНС) і чи передбачає певні винятки і надання пільгових умов (аналогічні виняткам з РНС). Попри декларативно рівне застосування Регламенту (ЄС) 2023/956 [26] до всіх третіх країн, по суті не усуває ризику фактичного порушення РНС щодо імпортерів із окремих держав. А саме [26]: – п. (16) Преамбули «Цей Регламент повинен застосовуватися до товарів, імпортованих на митну територію Союзу

з третіх країн, за винятком випадків, коли їхнє виробництво вже підпадало під дію EU ETS шляхом її застосування до третіх країн або територій або під дію системи ціноутворення на викиди вуглецю, яка повністю пов'язана з EU ETS»; – п. 1 ст. 9 «... Зменшення може бути заявлено лише за умови, що ціна на вуглець була фактично сплачена в країні походження. У такому випадку враховується будь-яка знижка або інша форма компенсації, доступна в цій країні, яка призвела б до зниження цієї ціни на вуглець». Такі положення, хоча й сформульовані нейтрально, потенційно створюють «диференційований ефект» для окремих груп держав, що може розглядатися як ризик недотримання принципу РНС.

Ризик порушення РНС виникає у випадках, коли MRV або процедура визнання іноземних механізмів ціноутворення на вуглецеві викиди створюють непропорційний процедурний чи фінансовий тягар для імпортерів з окремих держав. А саме, при виробництві тих чи інших видів товарів відбуваються відповідні викиди парникових газів, ці викиди фактично включаються до складової конкретного товару (вбудовані/включені викиди, *embedded emissions*). На митну територію ЄС можуть ввозитися товари визначених категорій з однаковим рівнем компенсації вартості викидів парникових газів (у т.ч. вуглецевих викидів) незалежно від країни походження товару, відповідно до ціни EU ETS. Якщо виробник товару з третьої країни надасть належним чином оформлену (верифіковану) інформацію, про фактичний обсяг вбудованих викидів або що певна компенсація за викиди парникових газів вже була сплачена у країні походження товару, тоді сума зобов'язань щодо сплати за механізмом СВAM може бути скоригована. Якщо така інформація відсутня, то при імпорті товарів до ЄС розрахунки проводяться на підставі значень за замовчуванням (*default values*).

Відмінності у доступі до отримання даних щодо фактичних та верифікованих викидів, різний рівень адміністративної та технічної спроможності компетентних органів, а також обмежений доступ до акредитованих верифікаторів, можуть призводити до застосування показників, вищих за значення за замовчу-

вання (default values) або за фактичні обсяги викидів, що відповідно збільшує вартість імпортованих товарів. Такий непрямий вплив на конкурентні умови є «менш сприятливими» у розумінні ст. I ГАТТ, оскільки значення за замовчуванням застосовуються переважно у випадках, коли імпортери не можуть надати верифіковані дані. Відповідно відсутність рівного доступу до процедур їх підтвердження опосередковано породжує дискримінаційний ефект. У практиці Органу врегулювання спорів СОТ (далі – ОВС СОТ) подібні ситуації визнавалися такими, що порушують ст. I ГАТТ, навіть за відсутності дискримінаційного наміру (*European Communities – Measures Prohibiting the Importation and Marketing of Seal Products*, 2014 [15]).

Додатково складністю є те, що СВМ диференціює товари за процесами та методами виробництва (process and production methods, PPMs), тоді як у контексті ст. I та III ГАТТ “подібність” (like products) традиційно визначається на основі фізичних характеристик, кінцевого використання, споживчих уподобань споживачів та тарифної класифікації. Саме тому питання ролі PPMs у визначенні подібності товарів неодноразово опосередковано виникало в практиці ОВС СОТ (наприклад, *European Communities – Asbestos*, 2001 [14]). Аналогічно розрізняється “product-related” (що впливають на фізичні характеристики товару) та “non-product-related” (які не змінюють властивостей товару) PPMs. Останні викликають найбільші сумніви з точки зору сумісності з нормами ГАТТ (*European Union – Biodiesel (Argentina)*, 2016 [17]).

Варто окремо підкреслити, що MRV, закріплена у ст. 7 та Додатку IV Регламенту (ЄС) 2023/956 [26], зобов’язує імпортерів декларувати вбудовані викиди, тобто базується на характеристиках виробництва, а не фізичних властивостях товару. Це фактично наближає СВМ до категорії “non-product-related PPMs”, що підвищує ризики порушення РНС, оскільки MRV може не забезпечувати «технологічної нейтральності» й не враховувати індивідуальних виробничих параметрів. У певних випадках це потенційно може розглядатися як «засіб свавільної чи невинуватеної дискриміна-

ції між країнами, де переважають однакові умови» (абз. 1 ст. XX ГАТТ).

Імпортери з країн, в яких недостатньо розвинена система моніторингу та верифікації викидів (MRV), зазвичай стикаються з застосуванням показників вищих ніж значення за замовчуванням, і як наслідок -- фінансовими витратами, що створює нерівні умови за ознакою походження товару і не відповідає суті РНС (ст. I ГАТТ). Це стосується і процедури визнання еквівалентності іноземних механізмів ціноутворення на вуглецеві викиди, як аспекту недискримінаційного адміністрування, спрямованого на запобігання непропорційному регуляторному навантаженню на імпортовані товари. Подібні ситуації у практиці ОВС СОТ вже кваліфікувалися як менш сприятливі умови навіть при формальній нейтральності випадків (а саме, *Brazil – Measures Affecting Imports of Retreaded Tyres*, 2007 [11]).

Сукупність перелічених вище факторів свідчить, що відповідність СВМ ст. I ГАТТ залежить не від «нейтральності його формулювань», а від здатності забезпечити рівні умови конкуренції при визначенні вбудованих викидів для товарів різного походження з різних країн. За відсутності технологічно нейтральної та процедурно послідовної методології MRV, а також прозорої системи визнання еквівалентних національних механізмів, СВМ може спричинити фактичне погіршення конкурентоспроможності товарів походженням з деяких держав, що становитиме порушення ст. I ГАТТ незалежно від декларованої екологічної мети.

Окремої уваги потребує перевірка СВМ на відповідність ст. III:4 ГАТТ (національний режим), а саме, чи передбачає Механізм для імпортованих товарів не менш сприятливі конкурентні умови на внутрішньому ринку ЄС порівняно з подібними товарами національного походження. Зокрема у справі *Japan – Taxes on Alcoholic Beverages*, 1996 наголошується не на формальній рівності адміністративних вимог, а на фактичному їх впливі на обіг товарів на митній території ЄС [19]. У цьому контексті Європейський Союз аргументує відповідність між СВМ і принципом національного режиму доктриною «адміністративної / регуляторної симетрії» в Європейській

системі торгівлі квотами на викиди (EU ETS). Акцентується увага на тому, що відбувається вирівнювання прав національних товаровиробників (з держав-членів ЄС) та імпортерів з третіх країн. А саме, забезпечується еквівалентність адміністративного навантаження на національні та імпортовані товари внаслідок того, що внутрішні виробники зобов'язані купувати у компетентних органів квоти на викиди парникових газів, тоді як імпортери, починаючи з 01.01.2026 р. – сертифікати СВМ в електронному форматі, що є еквівалентом однієї тони вбудованих викидів у товари, кількість яких визначається на підставі декларації СВМ. Така аргументація ЄС ґрунтується на презумпції, що фінансове навантаження СВМ є співставним / еквівалентним, таким що не створює будь-яких переваг, як для товарів національного походження, так й імпортованих, а отже відповідає принципу національного режиму (ст. III ГАТТ). Разом із тим, у практиці ОВС СОТ підкреслюється, що навіть адміністративні заходи, запроваджені для досягнення визначених регуляторних цілей, повинні застосовуватися таким чином, щоб не створювати прихованих конкурентних переваг для національних товаровиробників. У справі *European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products, 2001* [14] було підтверджено, що оцінка «подібності» товарів залежить не лише від їх фізичних характеристик, але й від умов конкуренції на ринку, що робить *de facto* вплив регулювання вирішальним елементом.

СВМ застосовується виключно до товарів, випущених у вільний обіг на митній території Європейського Союзу, і не поширюється на товари, що перебувають у режимі митного транзиту або призначені для реекспорту. Таким чином, положення СВМ не змінюють умов транзиту товарів через територію ЄС у розумінні ст. V ГАТТ. Водночас потенційний ризик порушення принципу свободи транзиту може виникати у випадках: – необхідності додаткових документів для митного оформлення; – застосування перевірок або тимчасового складування для підтвердження митного статусу товарів, тощо. Зазначені обставини опосередковано впливають на швидкість транзитного переміщення товарів або ство-

рюють необґрунтовані і «непотрібні затримки чи обмеження», згідно зі ст. V:3 ГАТТ.

Особливої уваги потребують ситуації переведення товарів із митного режиму транзиту у вільний обіг на внутрішньому ринку, оскільки додаткові процедурні формальності можуть породжувати побічні адміністративні затримки. Відповідно до висновків ОВС СОТ у справі *russia – Measures Concerning Traffic in Transit, 2019*, будь-які заходи, що впливають на транзит, повинні бути необхідними, пропорційними, об'єктивно обґрунтованими та застосовуватися на недискримінаційній основі [28]. Тобто, за умови, що митні органи ЄС не запроваджують додаткових адміністративних формальностей поза межами перевірки митного статусу товару, СВМ не створює правового ризику порушення принципу свободи транзиту в контексті ст. V ГАТТ. Натомість будь-які побічні затримки повинні мати чітке процедурне обґрунтування та відповідати критеріям необхідності й пропорційності.

Згідно зі ст. X ГАТТ закріплено для держав-членів СОТ обов'язок своєчасної публікації, прозорості та передбачуваності процедур, пов'язаних з імпортними операціями. Застосування СВМ передбачає детальну і систему процедуру моніторингу, звітності та верифікації (MRV), у т.ч. порядок визначення «значень за замовчуванням», «вбудованих викидів» для товарів, щодо яких імпортер не може надати верифіковані дані, тощо. Як наслідок, Європейський Союз має забезпечити відповідне своєчасне оприлюднення методологічних оновлень, прозорість алгоритмів розрахунку і доступність критеріїв, що застосовуються при визнанні еквівалентності іноземних механізмів ціноутворення на вуглецеві викиди.

Практика ОВС СОТ свідчить, що передбачуваність є однією з ключових умов правової визначеності в міжнародній торгівлі (*Argentina – Import Measures, 2014* [11]). Непрозорість або довільність у формуванні значень за замовчуванням може мати стримуючий ефект для імпортерів, фактично обмежуючи доступ на внутрішній ринок ЄС, що у практиці СОТ вважається порушенням ст. X ГАТТ, незалежно від наявності дискри-

мінаційного наміру. Як зазначено у справі *United States – Sections 301–310 of the Trade Act of 1974, 2000* [32], ст. X ГАТТ спрямована на забезпечення передбачуваності та юридичної визначеності адміністративних процедур, а не на доведення наміру дискримінації. Аналогічний підхід застосовано в рішенні Апеляційного органу у справі *European Communities – Selected Customs Matters, 2006* [16], де непослідовне та неоднакове застосування митних процедур було кваліфіковано як порушення ст. X:3(a) ГАТТ саме через процесуальну довільність, яка може фактично вплинути на умови доступу імпортованих товарів на митну територію ЄС. (Наприклад, це може бути коригування Європейською Комісією значень за замовчуванням вуглецевих викидів, процедури акредитації верифікаторів, тощо).

У справі *European Union – Countervailing Duties on Biodiesel from Indonesia, 2025* [18] було підтверджено високий стандарт доказовості та вимогу послідовного адміністрування технічних коригувань. Відсутність однакового застосування процедур (*uniform application*) усталено кваліфікується як порушення ст. X ГАТТ, навіть за формальної відсутності дискримінаційного наміру, що підкреслює самостійне значення процесуальної передбачуваності, транспарентності нетарифних заходів.

Таким чином, прозорість і передбачуваність процедур MRV є суттєвим елементом при аналізі СВМ не лише з точки зору національного режиму та режиму найбільшого сприяння, й окремим процесуальним стандартом у розумінні ст. X ГАТТ. Якщо, незважаючи на дотримання вимог ст.ст. I, III, V і X ГАТТ, застосування СВМ все ж спричиняє обмежувальний ефект для міжнародної торгівлі, оцінка його відповідності вимогам СОТ переноситься у площину ст. XX ГАТТ, яка передбачає винятки для заходів, спрямованих на досягнення «легітимних суспільних цілей», зокрема охорони довкілля.

У практиці ОВС СОТ сформувався дворівневий підхід до перевірки на відповідність положенням ст. XX ГАТТ, який було вперше концептуально застосовано у справі *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline, 1996* [33] та подальше

деталізовано у справі *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products, 1998* [30]. Спочатку оцінюється відповідність запровадження певного заходу, як такого що потрапляє під «загальні винятки», передбачені в ст. XX. У контексті СВМ найбільш релевантними є: – п. (b), який охоплює заходи «необхідні для захисту життя чи здоров'я людей, тварин та рослин» довкілля; – та п. (g), який дозволяє заходи, спрямовані на «збереження природних ресурсів, які вичерпуються, якщо такі заходи застосовуються разом з обмеженням внутрішнього виробництва чи споживання».

У справі *China – Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum, 2014* [12] Апеляційний орган СОТ наголосив, що п. (g) ст. XX ГАТТ вимагає узгодженості між внутрішнім і зовнішнім регулюванням, що працює на користь ЄС, який поєднує СВМ із внутрішньою системою торгівлі квотами на викидами EU ETS. Щодо п. (b) ст. XX ГАТТ, критерій «необхідності» було розтлумачено у справі *Korea – Measures Affecting Imports of Fresh, Chilled and Frozen Beef, 2000* [21], де зазначалося, що держава повинна продемонструвати відсутність менш торговельно-обмежувальних альтернатив, здатних забезпечити співмірний рівень захисту. В контексті СВМ, це може стосуватися порівняння процедури визнання еквівалентності іноземних механізмів ціноутворення на вуглецеві викиди як «м'якшої» альтернативи використанню «жорстких» значень за замовчуванням для імпортованих товарів з третіх країн.

Другий рівень перевірки відповідності передбачає застосування абз. 1 ст. XX ГАТТ, який забороняє реалізацію заходів у спосіб, що становить довільну чи необґрунтовану дискримінацію між країнами зі схожими умовами або перетворюється на приховане обмеження міжнародної торгівлі. У рішенні *United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products (Article 21.5 – Malaysia), 2001* [31] Апеляційний орган підкреслив, що навіть «екологічно вмотивовані заходи» є неправомірними, якщо механізм визнання еквівалентних адміністративних (регуляторних) систем є непрозорим, непослідовним або надмірно тривалим. У контексті СВМ ризик

виникає у зв'язку з обмеженим доступом до акредитованих верифікаторів та відсутністю чітко визначених критеріїв взаємного визнання, що потенційно породжує ознаки фактичної дискримінації. Крім того, у справі *Brazil – Measures Affecting Imports of Retreaded Tyres*, 2007 [11] Апеляційний орган уточнив, що держава не зобов'язана приймати альтернативи, які забезпечують нижчий рівень захисту, проте повинна належним чином обґрунтувати відмову від альтернатив, що дозволяють досягти співмірного рівня охорони довкілля. Це положення є безпосередньо релевантним для оцінки пропорційності процедур моніторингу, звітності та верифікації (MRV) у СВАМ.

Новітня практика ОВС СОТ свідчить про поступове формування одноманітних підходів до оцінки «екологічно мотивованих адміністративних заходів». У справі *Malaysia – European Union*, 2024 [24] ОВС СОТ підтвердив, що поділ товарів за екологічними параметрами сам по собі не є дискримінацією, якщо базується на науково обґрунтованих критеріях, застосовується послідовно, є технологічно нейтральним та не має ефекту прихованого обмеження міжнародної торгівлі. Також було наголошено на необхідності забезпечення можливості належної верифікації різних виробничих процесів. Відносно положень СВАМ це означає, що підхід MRV щодо визначення вбудованих/включених вуглецевих викидів має ґрунтуватися на об'єктивних технічних параметрах, передбачати прозорі та узгоджені значення за замовчуванням у випадках браку даних і встановлювати чіткі умови для визнання еквівалентних іноземних механізмів ціноутворення на вуглецеві викиди у третіх країнах. Відсутність таких гарантій може *de facto* вважатися дискримінацією, навіть за наявності «обґрунтованої екологічної мети». Додаткові орієнтири сформульовано у справі *European Union – Countervailing Duties on Biodiesel from Indonesia*, 2025 [18], де ОВС СОТ підкреслив значення процесуальної послідовності, належної доказової бази та узгодженості оцінки фактів для визнання адміністративного заходу правомірним. Тобто, між положеннями ст. Х ГАТТ і СВАМ є повна відповідність, щодо вимог своєчасної публікації правил, передба-

чуваності процедур та недопущення свавільності при адмініструванні.

19 травня 2025 року рф ініціювала консультації у справі *russia – European Union (Carbon Border Adjustment Mechanism, 2025* [27], оскаржуючи положення Регламенту (ЄС) 2023/956 та пов'язаних актів ЄС як таких, що потенційно порушують ст. I (РНС), ст. II (перевищення тарифних зобов'язань), ст. III (національний режим), ст. X (прозорість і належна процедура) та ст. XI (заборона кількісних обмежень) ГАТТ. Скарга також охоплює питання правової визначеності алгоритмів MRV, обґрунтованості значень за замовчуванням і порядку визнання еквівалентних іноземних механізмів ціноутворення на вуглецеві викиди у третіх країнах, що фактично стосується ризику свавільності адміністрування. Оскільки в практиці врегулювання спорів СОТ це перша справа, що безпосередньо стосується СВАМ, очевидно що буде проведена правова оцінка, порівняння і тлумачення Механізму на відповідність положенням ГАТТ, зокрема щодо: *de facto* дискримінації, процедурної передбачуваності, технологічної нейтральності методології MRV та відповідності абз. 1 ст. XX ГАТТ. Результат розгляду матиме істотний системний вплив на міжнародну легітимність СВАМ; також це може прискорити або пригальмувати швидкість і невідворотність еволюції регіональних і універсальних підходів до поєднання, взаємодії і взаємовпливу екологічної та економічної сфер на прикладі системи ціноутворення на викиди парникових газів, в. т.ч. вуглецю.

Отже, нова судова практика демонструє посилення стандартів наукової обґрунтованості, технологічної нейтральності та процесуальної послідовності. Очікуване рішення у справі *russia – European Union (CBAM), 2025* [27] визначатиме, чи відповідає MRV, порядок використання значень за замовчуванням і процедур визнання еквівалентних іноземних механізмів ціноутворення на вуглецеві викиди критеріям абз. 1 ст. XX ГАТТ. Таким чином, підтвердження або спростування «міжнародної легітимності» СВАМ відбувається шляхом встановлення його відповідності імперативним вимогам СОТ і буде залежати не лише від екологічної мети Механізму, але й від

якості пов'язаних процедур та відсутності *de facto* дискримінаційних наслідків у його сучасному практичному застосуванні.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що однакове за змістом нормативне застосування Регламенту (ЄС) 2023/956 не є достатньою умовою для забезпечення недискримінаційного характеру СВАМ. Попри універсальність його застосування, нерівний доступ до процедур MRV, застосування значень за замовчуванням та непрозорість критеріїв визнання іноземних механізмів ціноутворення на викиди створюють ризики диференційованого фактичного впливу на імпортерів із різних держав. Саме ці елементи можуть зумовлювати потенційне порушення режиму найбільшого сприяння за ст. I ГАТТ, коли імпортовані товари опиняються у менш сприятливих конкурентних умовах через технічні чи процедурні бар'єри, незалежно від відсутності дискримінаційного наміру. У контексті ст. III ГАТТ відповідність СВАМ принципу національного режиму залежить від здатності Європейського Союзу продемонструвати співмірність адміністративного навантаження та фінансових зобов'язань для імпортованих товарів порівняно з внутрішніми виробниками, на яких поширюється EU ETS. Питання балансу між «симетрією» регуляторних вимог та реальними ефектами для імпортованої продукції залишається центральним у визначенні сумісності СВАМ з нормами недискримінації. Оцінка Механізму з погляду ст. X ГАТТ підтверджує, що прозорість, передбачуваність і процедурна послідовність MRV мають самостійне юридичне значення. Будь-які прояви свавільності чи непослідовності, включно з коригуванням значень за замовчуванням або процедурою акредитації верифікаторів,

можуть кваліфікуватися як порушення вимог належного адміністрування незалежно від фактичних торговельних наслідків. Водночас застосування ст. XX ГАТТ демонструє, що екологічно орієнтовані регуляторні заходи можуть визнаватися правомірними лише за умови дотримання двоступеневого тесту: по-перше, відповідності пп. (b) або (g) щодо легітимної екологічної мети та необхідності заходу; по-друге, відсутності довільної чи необґрунтованої дискримінації або прихованих обмежень у способі його застосування. Сучасна практика ОВС СОТ, зокрема у справах *Malaysia – European Union* та *European Union – Biodiesel*, підтверджує тенденцію до підвищення стандартів технологічної нейтральності, доказовості та процедурної узгодженості в оцінці таких заходів.

Положення нормативно-правових актів ЄС, як митної території що є членом СОТ, і учасника / сторони багатьох міжнародних договорів, мають корелюватися з відповідними міжнародними зобов'язаннями в різних сферах, в. т.ч. екологічній і торговельній. Отже, співвідношення і відповідності положень Механізму коригування вуглецевих викидів на кордоні ЄС (СВАМ) сучасним принципам міжнародного торговельного права, в. т.ч. права СОТ, є одним із важливих теоретичних і практичних міжнародно-правових питань поєднання екологічної мети з суто економічними (торговельними) підходами до її досягнення. СВАМ є проявом сучасної тенденції практики комплексного регулювання і визначення меж прийнятності екологічно мотивованих прикордонних коригувань вуглецевих викидів та подальшого розвитку багатосторонніх підходів до «екологізації економіки» і міжнародних організаційно-правових торговельних аспектів кліматичного регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року : міжнародний договір від 15.04.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#n8 (дата звернення: 18.11.2025).
2. Гордієнко А.В. Європейські нормативно-правові акти з охорони атмосферного повітря та повітряного простору. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 269-273. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2024/36.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
3. Директива Європейського Парламенту і Ради 2003/87/ЄС від 13 жовтня 2003 року про встановлення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів у межах Союзу та внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС від 13.10.2003 р. № 2003/87/ЄС. Редакція від 08.04.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_012-03#Text (дата звернення 14.11.2025).

4. Європейський зелений курс і кліматична політика України : аналіт. доп. / [С. П. Іванюта, Л. М. Якушенко]; за заг. ред. А. Ю. Сменковського. Київ : НІСД, 2022. 95 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12>
5. Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» від 08.10.2024 р. № 3991-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3991-20#Text> (дата звернення 14.11.2025).
6. Поєдинок В. Механізм «справедливого переходу» як складова європейського зеленого курсу. *Економіка та право*. 2024. № 4. С. 52-63. URL: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.04.052> (дата звернення: 18.11.2025).
7. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992 р., Ріо-де-Жанейро. Ратифікація Україною від 29.10.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text (дата звернення 14.11.2025).
8. Резолюція (ЄС) Європейського парламенту про статус кандидата для України, Республіки Молдова та Грузії (2022/2716 (RSP)) від 23.06.2022 р. № P9_TA(2022)0249. URL: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250614/0136_1259089_Resolution_on_granting_candidate_status.pdf (дата звернення 10.11.2025).
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. Редакція від 14.10.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 30.10.2025).
10. Argentina – Measures Affecting the Importation of Goods. Appellate Body Reports, WT/DS438/AB/R, WT/DS444/AB/R, WT/DS445/AB/R, adopted 15 January 2015. WTO. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/438ABR.pdf&Open=True> (дата звернення: 18.11.2025).
11. Brazil – Measures Affecting Imports of Retreaded Tyres. Appellate Body Report, WT/DS332/AB/R, adopted 17 December 2007. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/332abr_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
12. China – Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum. Appellate Body Report, WT/DS431/AB/R, WT/DS432/AB/R, WT/DS433/AB/R, adopted 29 August 2014. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/431_432_433abr_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
13. Durel L. Border carbon adjustment compliance and the WTO: the interactional evolution of law. *Journal of International Economic Law*. 2024. Vol. 27. No. 1. P. 18–40. DOI: <https://doi.org/10.1093/jiel/jgae007> (дата звернення: 18.11.2025).
14. European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products. Appellate Body Report, WT/DS135/AB/R, adopted 5 April 2001. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/135abr_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
15. European Communities – Measures Prohibiting the Importation and Marketing of Seal Products. Appellate Body Report, WT/DS400/AB/R, WT/DS401/AB/R, adopted 18 June 2014. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/400_401abr_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
16. European Communities – Selected Customs Matters. Appellate Body Report, WT/DS315/AB/R, adopted 11 December 2006. WTO. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/315ABR.pdf&Open=True> (дата звернення: 18.11.2025).
17. European Union – Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina. Appellate Body Report, WT/DS473/AB/R, adopted 26 October 2016. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/473abr_a_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
18. European Union – Countervailing Duties on Biodiesel from Indonesia. Panel Report, WT/DS618/R, circulated 2025. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/618r_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
19. Japan – Taxes on Alcoholic Beverages. Appellate Body Report, WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R, adopted 1 November 1996. WTO. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/8ABR.pdf&Open=True> (дата звернення: 18.11.2025).
20. Kaduk O. Promotion of renewable energy in the EU and Ukraine. *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*. 2021. No. 7. P. 129–147. DOI: <https://doi.org/10.18523/kmlpj249913>. 2021-7.129-147 (дата звернення: 18.11.2025).
21. Korea – Measures Affecting Imports of Fresh, Chilled and Frozen Beef. Appellate Body Report, WT/DS161/AB/R, WT/DS169/AB/R, adopted 10 January 2001. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/161-169abr_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).

22. Lim B., Hong K., Yoon J., Chang J.-I., Cheong I. Pitfalls of the EU's Carbon Border Adjustment Mechanism. *Energies*. 2021. Vol. 14, No. 21. P. 1–18. DOI: <https://doi.org/10.3390/en14217303> (дата звернення: 18.11.2025).
23. Maksymova I. Digitalization-based integration of climate policies of Ukraine and the EU. *Journal of European Economy*. 2023. Vol. 22, No. 1. P. 94–110. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2023.01.093> (дата звернення: 18.11.2025).
24. Malaysia – European Union: Measures Concerning Palm Oil and Palm Oil Biofuels. Panel Report, WT/DS600/R, circulated 5 March 2024. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/600r_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
25. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999. ('European Climate Law'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119> (дата звернення 14.11.2025).
26. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. Official Journal of the European Union. L 130. 16.05.2023. P. 52–104. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj> (дата звернення: 18.11.2025).
27. russia – European Union (Carbon Border Adjustment Mechanism). Request for consultations by the russian federation, WT/DS639/1, 19 May 2025. WTO. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/G/L/1573.pdf&Open=True> (дата звернення: 18.11.2025).
28. russia – Measures Concerning Traffic in Transit. Panel Report, WT/DS512/R, adopted 26 April 2019. WTO. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/512R.pdf&Open=True> (дата звернення: 18.11.2025).
29. The European Green Deal : Communication of 11.12.2019 No COM(2019) 640 final. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF (дата звернення 14.11.2025).
30. United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products. Appellate Body Report, WT/DS58/AB/R, adopted 6 November 1998. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/58abr.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
31. United States – Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products (Recourse to Article 21.5 of the DSU by Malaysia). Panel Report, WT/DS58/RW, adopted 21 November 2001. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/58rw_e.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
32. United States – Sections 301–310 of the Trade Act of 1974. Panel Report, WT/DS152/R, adopted 27 January 2000. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/wtds152r.pdf (дата звернення: 18.11.2025).
33. United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline. Appellate Body Report, WT/DS2/AB/R, adopted 20 May 1996. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/2-9.pdf (дата звернення: 18.11.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 17.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025